ıVICIO DE SU PUEBLO

ión del cónsul Beihl en los días del Juicio de Burgos.

María Josefa Lanuza, viuda de Monzón, entregando un regalo a Larzabal el día de su homenaje.

Rodeado de compañeros sacerdotes el día de su homenaje.

Sokoaako apaiza mintzo

sortu eta hamabi bat urtetarat hil ·n. Eta nafartar harek beti bukatzen tuen bere kondairak hitz berberekin: ıura zukan bai apaiza, potell!». Eta :harbuda horrela sortu zen nigan, ·a gaztetandik, apaiz abertzalea izako asmoa.

Baina lehen Parisen utzi zaitugu, raindik apeztu gabe.

.L.: Jakina. Ni 1939-an apeztu ninen, alemanak sartu baino leheneago.

Eta alemanak sartzean?

.L.: Preso altxatu ninduten, eta eipzig-era eraman. Eta «arbeitkoando» batean jarri. Nitakita zer ;in enuen han? Peontzan, bide antotzen, «kaminero», denetaik!

Eta gero?

L.: Gero eskapatu nintzen, eta Hazırnera ixilka etorri. Eta han bereıla etorri zitzaizkidan lagun batzu: Ii azkarra haiz. Zerbait egin behar ugu». Eta talde ixil bat muntatu gi·en jendearen pasarazteko.

Juduak edo?

L.: Denetaik. Eta hola egon ginen ıga-lanean gerla bukatu artio; hiru tez, beraz.

Ongi ikasi zenituen mugaren goraherak...

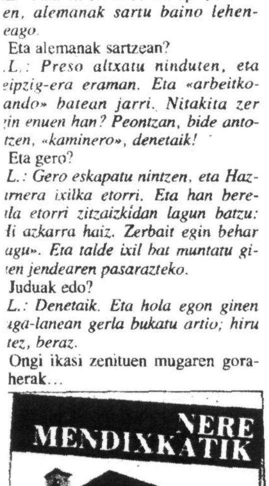

P.L.: Ez dut uste askok nik baino hobeki ezagutu duenik!

Eta gero?

P.L.: Gerla bukatzean, sekulako ohoreak! «Commandant» izendatu ninduten.

Eta Apezpikuak zer zion zutaz?

P.L.: Etzun fitsik erraten Apezpikuak. Eta orduan fundatu ginuen «Gure Herria». Eta han idatzi nuen luzaz, baita antzerki-lanak ere bai. Orduan ezagutu nituen, antzerkigintzan ere, Montzon, eta Beobide gero.

Eta horrela iritsiko ginateke ENBATA-ren sorrerara. Ez da hala?

P.L.: Bai, hori da. Halako batez, 1960—an, Ximun Haran etorri zitzaidan ikustera; eta hau erran zautan: «Mogimendu abertzale bat muntatu nahi dut. Montzon ikusi dut. Eta Montzonek zugana igorri nau». Eta pertsona batzurekin mintzatu ondoren, orain gauden ganbera honetantxe sortu zen «Enbata», hilabetekaria hastean.

ETA-koak Iparraldera etorri baino lehenago, beraz.

P.L.: Zuek berantago etorri zinezten. Eta beti erraiten dut gauza bera: Enbata hemen sortu zela, eta zuek hunat etorri baino lehenago ere sortu zela. Ez da egia, beraz, Enbata ETA-k sortu zuenik.

Hala da, badakit. Baina zenbaiti ez zaio hori aitortzea komeni: «ces espagnols qui f...», eta abar. Eta nor zineten, beraz'

P.L.: Zazpi ginen. Haren bera, Labéguérie, Jaki Abeberri, Burukoa, ni neu, zera... enaiz oroitzen... bai! Donibaneko Arramendi, eta Jean Louis Davant. Ah! Eta Mixel Epherre ere hemen zen. Zenbat dira?

Zortzi ene zerrendan.

*P.L.: Eztakit, beraz. Norbait berantxago sartua nunbait. Eta «Enbata»renbikahierakprestatugenituen:bata*** 2/ Segunda letra de funcion multicodigo incorrecta ***Devant-ekbesteaneronek.Etamogimenduaabiatuzen.*

Eta oraindik parte hartzen?

P.L.: Begira: apezak beti parte hartzea ez da ona; eta nik idatziz eta lagundu dut, baina ez bertzela. Baina orain dela hogei urte, astero-astero izkiriatzen dut artikulu bat.

Egiten baitu mila bat artikulu, Enabatan bakarrik...

P.L.: Holako zerbait.

Eta zenbat antzerki?

P.L.: Berrogoi bat handietarik; eta beste hiruogoi bat edo laburragoetarik.

Inork ez bide du sekula euskaraz zuk baino gehiago idatzi.

P.L.: Baliteke. «Herria»n eta «Gure Herrian»n artikulu andana egina dut. Eta Iparraldeko Irratiarentzat astero-astero, eta 8 urtez, irrati-sketchak ere egin ditut erruz.

Dudarik ez da, beraz. Txapelduna zu!

P.L.: Kantitatean baliteke.

Eta «Anai Artea»z zer? Sekretario izan zara horretan hamar bat urtez.

P.L.: 1968-an «estado de excepción» eta zapalketa gogorra azkartu zirenean, ihes egindako jendez betetzen hasi zen Iparraldea. Lehenengo mementuetan geure etxeetan hartu genituen ihesleak. Baina 1969-raz gero, ezina zen. Eta halako batez Telesforo

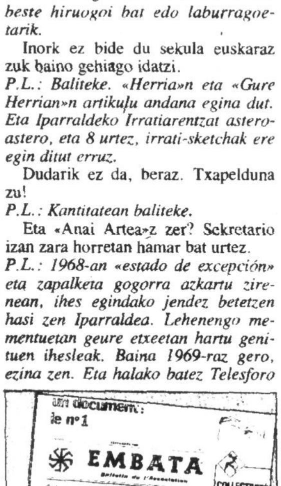

etorri zitzautan, eta «Anai Artea» baten beharra azaldu zidan. Eta horrela sortu zen.

Eta berehala Burgos-ko hauzia, eta Consul Behil-en arazo famatua, zuek kuntzea zinatelarik!

P.L.: Alemanekiko harremanetarako, «Anai Artea» proposatu zuen ETA-k; eta tartean gertatu ginen horretara.

Eta norekin ibili zineten?

P.L.: Jnedea bizirik da oono, eta dena kondatzerik ez dago. Halako batez bai, agian. Kotxe batean elkartzen ginen, eta gibeletik, enkas, gure kotxe bat zetorren, «Kabra»rekin eta beste batzukin. Segituak ginen, eta bagenekien, eta segurantzi-bide guztiak hartu behar izan genituen.

Eta bazenekiten Madrillen zer gertatuko zen?

P.L.: Behil askatuz gero, Madrillen nahor hilko ez zutela agindu zaukuten. Nork jakin, ordeu? Segida ezagutzen duzu. Baina kritika gaitzak izan genituen Behil askatu zutenean.

Kritikak bakarrik?

P.L.: Ez horixe! Orduantxe hasi ziren anonimoak eta mehatxuak telefonoz, kartaz, eta modu guztietara, heltzen: «Morirás cabrón»; «Te vamos a matar, rojo comunista»; eta abar... Ehunka, milaka, agian.

Eta atentaturik ez?

P.L.: Bai, bai. Halako batez zazpi polizi etorri zirenm, hiru kotxetan. Ene etxe hau zaindua zen orduerako, jakina. Goiko ganberan eta behekoetan abertzale batzuk zauden, zai, armaturik. Atarira jalgi nintzen; eta, hitzemana zen bezala, oihuka hasi nintzen ni. Goiko leihoetaiik horretara, beren iskiluak erakusten zituztelarik, gure gudariak agertu ziren. Sekulako saltsa sortu zen ilunpe hartan, eta garrasiak eta korrikaldiak ugaldu. Eta policiak ahal bezala eskapatu ziren. Beste baten elizan, eta nirekin kobesatu nahi omen zuen bat elizan. Dena harturik gure aldetik. Eta ni neu ere, kofesionarioan, pistola kargaturik, kobesatzen ari... Ez zen ezer gertatu. Baina ez nintzen ni txori bat bezala hiltzeko gertu. Zinez. Eta holako asko. Ainitz, benetan.

Eta jaz, Hendaia-ko Santana elizan eta operatu berri zinelarik, goseoporra!

P.L.: Hamasei egunez, bai. Zer nahuzu? Zaharrok gara hil beharrak, ez gazteak!

Eta egoera politikoaz, zer diozu?

P.L.: ETA militarraren alde naiz.

Hori esan dezaket?

P.L.: Ba, ba; erraiten ahal duzu. ETA militarraren alde naiz. Jokabide horiekin, bertzalde, PNV-a bere burua izorratzen ari da. Euskal Herrian bi erro horiek dira; eta ezpadira elkarraitzen, denok galtzen dugu. Baina zer gerta ere, partida irabazia dago. Egun latzak ezagutu beharko ditugu, hori bai. Baina Euskal Herriak irabazi du. Dudarik ez.

Eta pasadizuren bat ez zenuke kondatuko?

P.L.: Banuke, bai, moudo bat! Hona bat, Banentorren ni mugatik, halako batez, gauez, Hazparne aldera. Bide guztiak alemanez hartuak ziren. Eta nik nola sar ez nuen ikusten! Bideskan nindoala, horretara, zentinela topatu dut; aleman zentinela, jakina. Mozkor mozkorra! Hura poza! Banoa ni pasatzera, eta horretan lepotik heldu nau: «Maite zaitut, neska», ata halako, alemanez. (Ordurako ongi xamar nekien nik, Alemanian urtebetez egon ondoren). Eta gauzak horrela, eta ilunpe hartan deusik ere ikusten ez zelarik, eskua sartu du bularren aldera: Eta orduan ohartu da ez nintzela ni neskatxa maitagarri hura! Sakulako irriak egin ditu orduan.

Neure buruaz orduan nik konfiantza hartuz, eta alemanez, orroaz, lotsagarria zela zentinela lana horrela egitea, eta abar. Nondik nentorren eta gainerakoak, horrela, ahaztu ere egin dira. Eta ni, alemanengandiko mila barkamenduren artean, etxera joan naiz lasai!!

TXILLARDEGI

«Punto y Hora», Junio de 1980